

DAMIAN PUŚLECKI

Istota i funkcje ubezpieczenia chorobowego rolników

Rolnicy indywidualni w przeciwieństwie do pracowników bardzo długo pozostawali poza systemem ubezpieczenia społecznego¹. System rolniczych ubezpieczeń społecznych zaczął kształtować się bowiem dopiero w 1977 r., z dniem uchwalenia ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin². Regulacja ta po raz pierwszy wprowadziła obowiązkowe ubezpieczenie dla rolników indywidualnych i przyznała osobom pracującym w gospodarstwach rolnych prawo do zasiłku chorobowego. Świadczenie to przysługiwało rolnikowi oraz jego małżonkowi z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową. Miały do niego prawo również dzieci rolnika oraz inne osoby pozostające na jego utrzymaniu, które uległy wypadkowi przy pracy w gospodarstwie rolnym.

Obecnie obowiązująca, wielokrotnie nowelizowana, ustawa z 20 grudnia 1990 r.³ zmieniła w istotny sposób cały system społecznego ubezpieczenia rolników. Wśród dwóch rodzajów ubezpieczeń⁴ ustawodawca wyraźnie wyodrębnił ubezpieczenie chorobowe, sprecyzował przesłanki jego podlegania i katalog przysługujących z tego tytułu świadczeń. Regulacja ta wyraźnie odseparowała ubezpieczenie rolników od systemu pracowniczego. Warto zaznaczyć, że dopiero po 1 stycznia 1991 r. zasiłek chorobowy

¹ Zob. B. Tańska-Hus, *Ewolucja systemu ubezpieczeń społecznych rolników w Polsce*, w: M. Adamowicz (red.), *Ubezpieczenia społeczne. Wieś i rolnictwo*, Warszawa 2002, s. 59.

² Ustawa z 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin, Dz. U. Nr 32, poz. 140.

³ Ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, tekst jedn.: Dz. U. 2008, Nr 50, poz. 291 (dalej jako: ustawa ubezpieczeniowa).

⁴ Ustawa wyodrębnia następujące rodzaje ubezpieczeń: ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe, i macierzyńskie oraz ubezpieczenie emerytalno-rentowe.

przysługuje rolnikom z powodu niezdolności do pracy spowodowanej chorobą samoistną⁵.

Celem niniejszego artykułu jest określenie istoty i funkcji społecznego rolniczego ubezpieczenia chorobowego. Do realizacji założonego powyżej celu konieczne jest uwzględnienie przedmiotu ochrony tego ubezpieczenia oraz analiza jego zakresu podmiotowego i przedmiotowego. Oceniając zakres ochrony przyznany rolnikom w ustawie ubezpieczeniowej na wypadek utraty zdolności do zarobkowania, należy wziąć pod uwagę przede wszystkim ryzyko chorobowe występujące w rolnictwie oraz swoistość pracy w działalności rolniczej. Nie bez znaczenia jest tu także kwestia finansowania i jakości uzyskiwanych obecnie świadczeń z ubezpieczenia chorobowego.

1. Rolnicze ubezpieczenie chorobowe wywodzi się z analogicznej instytucji powszechnego ubezpieczenia społecznego, zwanego potocznie „pracowniczym”. Pracownik za wykonywaną pracę otrzymuje stosowne wynagrodzenie. Choroba jako przeszkoda w wykonywaniu pracy uniemożliwia wykonywanie obowiązków pracowniczych – świadczenia określonej pracy i pozbawia chorego ustalonego w umowie o pracę wynagrodzenia. O ile w przypadku pracowników dość łatwo tę „stratę” wyliczyć, o tyle w przypadku rolników, mając na względzie swoistość wykonywanej pracy, pojawiają się rozmaite problemy.

Praca w gospodarstwie rolnym, które nie jest typowym zakładem produkcyjnym, niesie ze sobą rozmaite zagrożenia. Większość gospodarstw w Polsce ma charakter rodzinny, dlatego też praca rolnika wyraźnie różni się od zatrudnienia w przemyśle czy handlu. Działalność rolnicza niejednokrotnie wymaga od producenta rolnego wykonywania rozmaitych czynności poza terenem gospodarstwa. Z drugiej strony charakteryzuje się ona występowaniem niezwykle silnego związku z gospodarstwem domowym. O swoistych cechach pracy rolniczej przesądzają przede wszystkim: brak ram czasowych i zmienność warunków jej wykonywania, wielozadaniowość i sezonowość oraz często konieczność korzystania z pomocy osób najbliższych, w tym także dzieci⁶.

Rolnik za stałą pracę w swoim gospodarstwie nie otrzymuje wynagrodzenia. Pomijając gospodarstwa samozaopatrzeniowe, ekwiwalentem

⁵ Szerzej E. Jaworska-Spičak, *Zasilek chorobowy dla rolników z perspektywy KRUS*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2010, nr 41, s. 83-84.

⁶ Szerzej: D. Puślecki, *Z problematyki prawnej wypadku przy pracy rolniczej*, „Prawo i Administracja”, t. V, Piła 2006, s. 333.

trudu producenta rolnego jest dochód ze sprzedaży wytworzonych produktów. Swoistym problemem w czasie choroby rolnika będzie tu kwestia konieczności podtrzymania procesu produkcyjnego. Wiele czynności wykonywanych w działalności rolniczej (obsługa zwierząt, ich karmienie, pozyskanie mleka, wykonywanie niezbędnych zabiegów przy produkcji roślinnej, zebranie zbóż w okresie żniw itp.) wymaga pełnej dyspozycyjności rolnika – pracy także w niedziele i święta. Tradycyjnie trudności w organizacji pracy w czasie choroby rolnika najczęściej rozwiązywane są w kręgu rodziny, a w złożonych sytuacjach przy pomocy sąsiedzkiej⁷.

Świadczenie z powszechnego ubezpieczenia chorobowego rządzi się ubezpieczeniową zasadą łagodzenia skutków „ryzyka” (a nie pełnej kompensacji „szkody”). Zasada ta wynika z dwóch przyjętych założeń: prymatu wynagrodzenia za pracę wobec świadczenia ubezpieczeniowego i taniości ubezpieczenia (z możliwie niską składką) oraz – ze względów prewencyjnych – utrzymania udziału własnego (indywidualnego) w ponoszeniu skutków ryzyka, zwłaszcza że sam ubezpieczony ma pewien wpływ na wielkość chorobowego ryzyka⁸.

2. Określając zakres podmiotowy rolniczego ubezpieczenia chorobowego, warto wskazać, że w systemie powszechnym obowiązkowo ubezpieczeniu chorobowemu podlegają obecnie pracownicy, członkowie rolniczych spółdzielni i kółek rolniczych. Dobrowolne ubezpieczenie, na wniosek, przewidziane jest w szerokim zakresie, ale posiada ściśle określony krąg: osoby wykonujące pracę nakładczą, zleceniobiorcy z osobami współpracującymi, prowadzący pozarolniczą działalność, więźniowie skierowani do odpłatnej pracy i duchowni. Przyjęcie powyższej koncepcji ubezpieczenia chorobowego osób prowadzących działalność gospodarczą powoduje, że istnieje w Polsce cała rzesza podmiotów, która całkowicie zrezygnowała z ochrony w razie choroby.

Odmienne prezentuje się sytuacja w rolnictwie indywidualnym, gdyż obecnie funkcjonuje ono przede wszystkim jako ubezpieczenie obowiązkowe⁹ dla rolnika, jego małżonka i domowników, jednak wypłacane

⁷ W. Jagła, *Wybrane problemy funkcjonowania systemu rolniczego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2011, nr 41, s. 38.

⁸ J. Jończyk, *Prawo zabezpieczenia społecznego*, Kraków 2006, s. 166.

⁹ Ustawa ubezpieczeniowa w art. 7 ust 2 i 3 przewiduje także wnioskowe ubezpieczenie chorobowe przy spełnieniu wymogu rocznego okresu wyczekiwania bezpośrednio przed wystąpieniem czasowej niezdolności do pracy. Można nim objąć rolnika lub domownika, jeżeli działalność rolnicza stanowi stałe źródło jego utrzymania, a także osobę, która będąc rolnikiem, przeznaczyła grunty prowadzonego gospodarstwa rolnego do zalesienia.

świadczenia są skandalicznie niskie. Problem wysokości rolniczego zasiłku chorobowego jest bardzo złożony, a wobec braku opodatkowania rolników niełatwo wskazać rozwiązanie tej kwestii¹⁰. Kryterium dochodowości gospodarstw rolnych jest trudne do określenia, a problemy wynikają przede wszystkim z tego, że dochód niejednokrotnie może tu mieć wymiar nie tylko finansowy, lecz także charakter naturalny¹¹.

Rozważając istotę rolniczego ubezpieczenia chorobowego, konieczne jest ustalenie zakresu ochrony przysługującej obecnie rolnikom na wypadek choroby. Warto także zastanowić się nad kompensatą poniesionych „szkód”, mając na względzie przede wszystkim kompensacyjną funkcję ubezpieczeń społecznych.

Nie ulega wątpliwości, że zakres ochrony ubezpieczenia chorobowego powinien być determinowany przede wszystkim przez przedmiot ochrony tego ubezpieczenia, pamiętając przy tym, że najistotniejszym celem ochrony ubezpieczeniowej winno być dobro ubezpieczonego¹². Ubezpieczenie chorobowe chroni rolnika i innych ubezpieczonych w razie utraty możliwości zdobywania własną pracą środków utrzymania. Przejawia się to z zasady poprzez przyznanie oraz wypłatę świadczenia – zasiłku chorobowego mającego charakter pieniężny. Ochrona ubezpieczeniowa winna zatem obejmować te wszystkie sytuacje, w których poszkodowany w wyniku niezdolności do pracy traci zarobek, a określone są one pojęciem „choroby”. Realizacja ochrony w wypadku okresowej niezdolności do pracy przejawiać się winna w postaci świadczenia – zasiłku chorobowego. W razie trwałej niezdolności do pracy wskutek „inwalidztwa” poszkodowanemu przysługiwać powinna renta.

3. Analizując zakres przedmiotowy ubezpieczenia, należy podkreślić, że punktem zainteresowania ubezpieczenia chorobowego są te wszystkie zdarzenia ubezpieczeniowe o charakterze losowym, które mogą zagrozić zdolności rolnika do zdobywania środków utrzymania. Trzeba tu mieć z pewnością na uwadze chorobę i kalectwo spowodowane zarówno przyczyną zewnętrzną, jak i wewnętrzną. Zdarzenia te skutkować będą okre-

¹⁰ Zob. np. opracowanie ekonomiczne: L. Goraj, *Pomiar dochodu z działalności gospodarstwa rolnego. Parametry i definicje*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2008, nr 33, s. 18 i n.

¹¹ E. Kremer, *Odpowiedzialność za zobowiązania związane z prowadzeniem gospodarstwa rolnego*, Kraków 2004, s. 358 i n.

¹² W. Muszański, *Ubezpieczenie społeczne*, WN PWN, Warszawa 2006, s. 218.

sową niezdolnością do prowadzenia działalności rolniczej lub mogą powodować trwałe zmniejszenie sprawności do wykonywania pracy.

Dla zakresu przedmiotowego ubezpieczenia chorobowego znaczenie mają dwa pojęcia: choroba i okresowa niezdolność do pracy w rolnictwie. Choroba jako niekorzystne zdarzenie w życiu człowieka to pewien anormalny stan zakłócenia normalnych funkcji organizmu człowieka¹³. Choroba jest przeciwieństwem zdrowia – traktuje się ją jako brak, utratę zdrowia. W naukach medycznych w wąskim znaczeniu termin ten utożsamiany jest z brakiem choroby¹⁴. W szerszym natomiast Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) definiuje zdrowie jako stan pełnego, dobrego samopoczucia fizycznego, umysłowego i społecznego¹⁵. Zdrowie to także taki stopień przystosowania biologicznego, psychicznego i społecznego, jaki jest osiągalny dla danej jednostki w najkorzystniejszych dla niej warunkach¹⁶.

W ujęciu biologicznym chorobą będą także wszelkie ułomności określone jako kalectwo, na przykład: głuchota, ślepotą, ciężkie uszkodzenie mowy, brak lub zniekształcenie kończyn, niedorozwój umysłowy. Inaczej mówiąc, z punktu widzenia biologii człowieka organizm chory to organizm, którego stan odbiega od normy zapewniającej mu normalne funkcjonowanie¹⁷.

W ubezpieczeniu chorobowym pojęcia choroby nie można rozważać w oderwaniu od zdolności człowieka do pracy. Zdarzeniem chronionym nie jest tu bowiem stan choroby – jak w ubezpieczeniu zdrowotnym. Świadczenie w postaci zasiłku przysługuje osobie, która stała się niezdolna do pracy z powodu choroby. W ujęciu prawnym choroba ma więc być tylko przyczyną chronionego skutku – niezdolności do pracy, a nie chronionym „ryzykiem” – każdej choroby.

Aby ubezpieczony mógł otrzymać świadczenie pieniężne, choroba musi uniemożliwić czasowo wykonywanie pracy, a tym samym pozbawić ubezpieczonego rolnika zdolności do zarobkowania. Jeżeli spowodowana chorobą przeszkoda w wykonywaniu pracy ma charakter czasowy, to świadczeniem zabezpieczającym tę sytuację jest zasiłek chorobowy. W razie

¹³ *Mała encyklopedia zdrowia*, Warszawa 1969.

¹⁴ Zob. definicja zdrowia, *Nowa encyklopedia powszechna*, t. VI, Warszawa 1996, s. 1003.

¹⁵ Zob. www.who.int.

¹⁶ Definicja M. Kasprzaka, T. Marcinkowski, *Medycyna sądowa*, t. I, Poznań 2000, s. 58.

¹⁷ I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcia i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2009, s. 351.

gdy wpływ ten nabierze charakteru trwałego, prawo przewiduje świadczenia w postaci renty z ubezpieczenia rentowego¹⁸.

Reasumując, choroba w znaczeniu biologicznym (jako zdarzenie losowe) jest swego rodzaju punktem wyjścia ubezpieczeń społecznych. Natomiast „choroba” – jako przedmiot ochrony udzielanej przez ubezpieczenie chorobowe – jest utożsamiana z tymi rodzajami skutków choroby biologicznej, które określa się jako „czasowa niezdolność do pracy”¹⁹.

Warto jednak zauważyć, że stan zdrowia człowieka zawsze będzie kwestią indywidualną, zależną od wielu czynników. W odniesieniu do „choroby” ujmowanej w kategoriach prawnych, stosując duże uproszczenie, najbliższą i najbardziej obiektywną definicją dla celów ubezpieczenia chorobowego mogłoby być jej ujęcie negatywne – brak zdrowia powodujący przeszkodę w prowadzeniu działalności rolniczej.

„Choroba” w znaczeniu prawnym – jako zdarzenie ubezpieczeniowe, z którym łączy się określone świadczenie ubezpieczeniowe (zasiłek chorobowy) – rozpoczyna się, gdy stan zdrowia w określony sposób wpłynie na zdolność rolnika do pracy. Kończy się zaś z chwilą odzyskania tej zdolności (co nie zawsze jest równoznaczne z odzyskaniem zdrowia) albo z chwilą stwierdzenia trwałej niezdolności do pracy (dawniej inwalidztwa)²⁰.

Ryzyko w ubezpieczeniu chorobowym ma charakter złożony. Zdarzenia, które mają tu znaczenie dla przedmiotu ochrony ubezpieczeniowej, to przejściowa niezdolność do pracy (wskutek choroby) i niemożność wykonywania pracy (wskutek innych zdarzeń) oraz wynikająca stąd „szkoda”. Ubezpieczenie w razie choroby w rozumieniu powszechnego ubezpieczenia społecznego jest ubezpieczeniem na wypadek przejściowej niezdolności do pracy z powodu choroby lub niemożności świadczenia pracy z określonych przyczyn, powodujących uszczerbek w wynagrodzeniu za pracę czy w uzyskiwanych dochodach.

W rolnictwie natomiast trudno rozważać to ryzyko jedynie z punktu widzenia utraty potencjalnego zarobku. Swoistość pracy wykonywanej

¹⁸ Warto odnotować, że w ubezpieczeniu pracowniczym skutki choroby, w zależności od ich charakteru i zakresu, chronione są różnymi rodzajami świadczeń pieniężnych. Jeżeli więc spowodowana chorobą przeszkoda w wykonywaniu pracy ma charakter czasowy, to świadczeniem zabezpieczającym tę sytuację jest zasiłek chorobowy i świadczenie rehabilitacyjne. Sytuacja gdy skutkiem choroby jest zmniejszenie sprawności do pracy i związane z tym obniżenie się zarobków, chroniona jest zasiłkiem wyrównawczym. Szerzej I. Jędrasik-Jankowska, op. cit., s. 352.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem, s. 353.

w działalności rolniczej polega na tym, że składają się na nią czynności o różnorodnym charakterze. Są to różnego rodzaju prace, które wymagają od producenta rolno-gospodarczego dużej sprawności fizycznej, zaangażowania, wiedzy i umiejętności. Wykonywane są często na otwartej przestrzeni, w zmiennych warunkach atmosferycznych, a niekiedy wymagają pracy w zwiększonej liczbie godzin (szczególnie okres zbioru). „Zakład pracy”, którym jest gospodarstwo rolne, sąsiaduje przeważnie z gospodarstwem domowym, a często oprócz rolnika, w działalności rolniczej pracują jego małżonka i domownicy.

Swoistość pracy w rolnictwie wpływa też na samo ryzyko wystąpienia choroby. Choć dla ryzyka wystąpienia niezdolności do pracy nie ma znaczenia „miejsce powstania choroby”, lecz samo jej wystąpienie, to warto w tym miejscu wskazać, że jest ono niewątpliwie większe od ryzyka w pracy typowego pracownika wykonującego prace fizyczne. Jednym z najważniejszych czynników jest tu przede wszystkim niemożliwość stosowania w działalności rolniczej tak zwanego przestojowego (przykładowo z powodu silnych mrozów czy uciążliwych upałów) i potrzeba stałego podtrzymywania procesu produkcji rolnej. Może to paradoksalnie prowadzić do konieczności wykonywania pracy przez chorego, częściowo niezdolnego do pracy rolnika, w braku możliwości pomocy innych członków rodziny.

Mając na względzie powyższe wywody, a przede wszystkim wachlarz czynności składających się na prowadzoną działalność rolniczą i konieczność stałego podtrzymywania produkcji (w szczególności zwierzęcej), należy ryzyko chorobowe oraz skutki niezdolności rolnika do pracy ujmować szerzej.

4. Przedmiotem ochrony ubezpieczenia chorobowego jest zdolność rolnika do zdobywania własną pracą środków utrzymania. Tak zakreślony przedmiot ochrony uwzględnia także gospodarstwa samozaopatrzeniowe o charakterze socjalnym, które właściwie nie zajmują się produkcją na rynek. Nie chodzi tu więc o zarobek *sensu stricto*, lecz także o produkcję na potrzeby własne i swojej rodziny.

Przedmiotem ochrony ubezpieczenia chorobowego w pewnym uproszczeniu będzie zatem zdolność rolnika do pracy wykonywanej w ramach prowadzonej działalności rolniczej. Będzie się ona różnić w zależności od profilu produkcji rolnej, a obejmować będzie wszelkie czynności składające się na działalność rolniczą. Można zatem stwierdzić, że instytucję ubezpieczenia chorobowego skonstruowanego w ustawie ubezpieczenio-

wej należy traktować jako pewnego rodzaju uogólnienie. Ochrona przysługuje ubezpieczonemu bowiem nie na wypadek każdej choroby, lecz w razie zdarzenia losowego, które wywiera wpływ na jego zdolność do prowadzenia działalności rolniczej.

5. Funkcje ubezpieczenia chorobowego nie pozostają bez znaczenia dla zakresu ochrony osób pracujących w rolnictwie. Ubezpieczenie to powinno pełnić przede wszystkim funkcję ochronną, z którą łączą się ściśle inne funkcje: kompensacyjna, gwarancyjna i prewencyjna ubezpieczenia chorobowego.

Ubezpieczenie chorobowe w rolnictwie wywodzi się z potrzeby ochrony ludzi pracujących na wsi od wypadków przy pracy. Zasiłek chorobowy przyznawany był bowiem rolnikom początkowo tylko jako świadczenie wypypadkowe. Okazało się jednak, że istnieje konieczność ochrony ubezpieczeniowej ludności rolniczej także w razie choroby samoistnej, która powoduje przeszkodę w wykonywaniu pracy. Podobnie jak w przypadku pracowników i podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, w odniesieniu do rolników potrzeba zapewnienia ochrony na wypadek czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby nie powinna dziś budzić wątpliwości.

Funkcja ochronna ubezpieczenia chorobowego ma na celu zabezpieczenie każdego ubezpieczonego przed ryzykiem niekorzystnych dla niego zdarzeń losowych mogących wystąpić podczas prowadzenia działalności rolniczej i wywierających wpływ na zdolność do pracy. Obejmuje ona ryzyko wystąpienia choroby, która może zdarzyć się nie tylko w czasie prac rolnych, ale także w związku z wykonywaniem każdej innej czynności składającej się na działalność rolniczą²¹. Choroba to zdarzenie przyszłe, niepewne, niezależne od woli człowieka i niekorzystne w skutkach. Ryzyko choroby wynika z tak zwanego ryzyka socjalnego i jest jedną z podstawowych kategorii zabezpieczenia społecznego²².

Istotną cechą ubezpieczenia chorobowego rolników jest ochrona przed skutkami takich zdarzeń losowych, jak choroba czy kalectwo, i należy rozpatrywać tę „szkodę” w odniesieniu do zdolności produkcyjnych człowieka. Ochrona ubezpieczeniowa realizowana jest tu przede wszystkim poprzez ustawowo określone świadczenie – zasiłek chorobowy. Nie można jednak zapomnieć, że na jej zakres wpływ ma *de facto* całość regulacji

²¹ Szerzej: D. Puślecki, op. cit., s. 325-342.

²² Podobnie J. Jończyk, op. cit., s. 13.

prawnej tej materii: od teoretycznych podstaw ubezpieczenia, poprzez instytucję ubezpieczeniową, przedmiot ochrony, zakres podmiotowy i przedmiotowy ubezpieczenia, postępowanie w sprawie przyznania świadczeń wraz z prawem do rozstrzygania sporów przez sąd właściwie.

Funkcja ochronna ubezpieczenia chorobowego oparta jest na koncepcji solidarystycznej związanej z ideą samopomocy społecznej. Społeczność rolnicza powinna przejąć na siebie ryzyko niekorzystnych dla jednostki zdarzeń losowych. Mamy tu na uwadze społeczeństwo wiejskie prowadzące działalność rolniczą, a więc ogół rolników podlegających systemowi ubezpieczenia społecznego w KRUS. Wzajemna pomoc to podstawa pokonywania trudności, którym jednostka sama nie jest w stanie sprostać. Ubezpieczenie chorobowe jest ubezpieczeniem obowiązkowym i samofinansującym się, więc idea solidaryzmu społecznego znajduje tutaj w pełni odzwierciedlenie. Należy jednak pamiętać, że członkowie wspólnoty nie tylko mają nierówną zdolność podejmowania tego ciężaru, lecz także są niejednakowo podatni na ryzyko wystąpienia choroby. We wspólnocie socjalnego ryzyka występuje zatem różnica pomiędzy wkładem a możliwą do uzyskania korzyścią. Jest to jednak cecha wyrażająca sens solidarności – przyczyniają się do niej wszyscy, dłużej lub krócej, a korzysta ten, kto utracił zdolność do pracy²³.

Kolejną funkcją ubezpieczenia chorobowego jest funkcja kompensacyjna, która w rolnictwie nie może być pojmowana tak samo jak w ubezpieczeniu „pracowniczym”. W powszechnym ubezpieczeniu chorobowym chodzi bowiem o likwidację części „szkody” jako skutku zdarzenia objętego ryzykiem, co następuje za pomocą zasiłku chorobowego. Ubezpieczenie polega na łagodzeniu skutków ryzyka, a nie na zastępowaniu wynagrodzenia za pracę²⁴. W rolnictwie jest to o tyle skomplikowane, że trudno tu często obliczyć utracony dochód. Nie można także zapomnieć, że niejednokrotnie może on mieć wymiar jedynie naturalny (szczególnie dotyczy to gospodarstw samozaopatrzeniowych, nieistniejących faktycznie na rynku i mających typowo socjalny charakter).

Zdarzenie losowe, jakim jest choroba, może wpłynąć na zdolność do pracy w różnoraki sposób. Najogólniej rzecz ujmując, wpływ ten może być taki, że choroba tylko czasowo przeszkodzi w wykonywaniu pracy, albo taki, że uniemożliwi jej wykonywanie w sposób całkowity lub tylko ograniczy zdolność do pracy na trwałe albo tylko przez określony czas.

²³ Ibidem, s. 40.

²⁴ Ibidem, s. 170-171.

Trwała lub przejściowa niezdolność do wykonywania pracy może obejmować tylko pracę dotychczas wykonywaną albo każdy rodzaj pracy²⁵. Tak jak to wcześniej zostało podkreślone, ubezpieczenie chorobowe obejmuje jednak ochroną tylko niezdolność do pracy mającą charakter czasowy²⁶.

Czasowości tej przeszkody nie można jednak mierzyć okresem jej trwania. Chodzi tu o jej przemijalność, możliwość ustąpienia. Tym samym cecha ta dotyczy rodzaju tego wpływu, jego charakteru, a nie okresu jego trwania. Ma więc ona charakter jakościowy, a nie ilościowy. Trzeba zaznaczyć, że ryzyko chorobowe obejmuje ochronę sytuacji czasowej niezdolności do pracy aktualnie wykonywanej. Takie ujęcie treści ryzyka sprawia, że nie zachodzi konieczność stwierdzenia wpływu choroby na możliwość wykonywania innej pracy. Wystarczy, że stan zdrowia stanowi choćby częściową przeszkodę świadczenia pracy dotychczas wykonywanej. Przeszkoda ta może polegać na fizycznej (np. złamanie ręki) albo psychicznej (np. przemęczenie) niemożności świadczenia pracy, jak również wynikać z konieczności powstrzymania się od wykonywania pracy w celu dokonania zabiegu chirurgicznego lub przeprowadzenia skomplikowanych badań, lub z konieczności zapewnienia organizmowi właściwych warunków powrotu do stanu równowagi (leżenia w łóżku, regularnego przyjmowania leków itp.)²⁷.

Niezdolność do pracy w rolnictwie jest stwierdzana w zaświadczeniu o czasowej niezdolności do pracy, potocznie zwanym zaświadczeniem lekarskim²⁸. Otrzymany dokument zwalnia ubezpieczonego z konieczności wykonywania przez niego pracy rolniczej. Paradoksalnie jednak nie zwalnia rolnika z obowiązku odprowadzania składek. Chory, pozbawiony możliwości zarobkowania rolnik musi zatem dodatkowo wygospodarowywać środki na ubezpieczenie społeczne. Biorąc pod uwagę jedynie obowiązującą regulację powszechnego ubezpieczenia chorobowego, trudno znaleźć uzasadnienie takiego rozwiązania. W doktrynie można się nawet spotkać ze stwierdzeniem, że taka konstrukcja ubezpieczenia chorobowego jest nieporozumieniem, zważywszy na wysokość zasiłku chorobowego – 10 zł za 1 dzień niezdolności do pracy. Przewija się też opinia, że zasiłek chorobowy dla rolników niejednokrotnie jest źródłem patologii. Nie bardzo można jednostronnie obwiniać za taki stan rzeczy

²⁵ I. Jędrasik-Jankowska, op. cit., s. 353.

²⁶ Trwałe formy niezdolności do pracy chroni bowiem ubezpieczenie rentowe.

²⁷ I. Jędrasik-Jankowska, op. cit., s. 353-354.

²⁸ Może być ono wydane przez lekarza, lekarza dentyzę, felczera i starszego felczera upoważnionego przez ZUS.

lekarzy. Chory, niezdolny do pracy rolnik w okresie zasiłkowym, nawet w przedłużonym okresie, objęty jest ubezpieczeniem społecznym, czyli – mimo choroby – ustawodawca uznaje go *de facto* za zdolnego do pracy i prowadzenia działalności rolniczej²⁹.

Niezdolny do pracy rolnik, podobnie jak pracownik czy przedsiębiorca, powinien powstrzymać się jednak od wszystkich rodzajów prac przez siebie wykonywanych. Jeśli tego nie zrobi, to należałoby go pozbawić prawa do zasiłku chorobowego, chyba że wykaże, iż wykonywanie pracy, od której się powstrzymał, nie jest niezgodne z celem zwolnienia³⁰. Mając na uwadze konieczność gromadzenia środków na ubezpieczenie podczas choroby, kontrola zdolności do prowadzenia działalności rolniczej chorych rolników na wzór ZUS może okazać się tu jednak bezprzedmiotowa.

Choroba ma stanowić przeszkodę w prowadzeniu działalności rolniczej, na którą składają się zarówno prace typowo rolnicze, jak i inne czynności. Pojawia się zatem pytanie, czy należałoby w zaświadczeniu lekarskim uwzględniać profil prowadzonej działalności rolniczej. Istnieje bowiem taka możliwość, że rolnik będzie niezdolny tylko do wykonywania pewnych czynności, a na inne przeszkoda nie będzie mieć wpływu. Trzeba mieć tu na względzie nie tylko gospodarstwa duże o szerokim zakresie zmechanizowania, ale także i niewielkie, prowadzone przy dużym udziale pracy fizycznej rolnika i słabo wyposażone. Ta sama dolegliwość może mieć różny wpływ na zdolność rolników do pracy – nie tylko ze względu na profil prowadzonej działalności – ale także na rodzaj wykonywanych czynności rolniczych.

Warto zaznaczyć, że w praktyce w powszechnym ubezpieczeniu chorobowym nie występuje takie rozróżnienie. Analizując chociażby sytuację pracownika zatrudnionego na kilku etatach, wystawiane zaświadczenie lekarskie nie uwzględnia rodzaju wykonywanej pracy i w efekcie zwalnia ze wszystkich prac, co nie wydaje się do końca słuszne³¹. Inny skutek na zdolność wykonywania pracy będą miały bowiem bóle reumatyczne dla rolnika, a inne przykładowo dla pracownika biurowego.

Tak jak to wyżej zostało wskazane, rolą tak zwanego pracowniczego zasiłku chorobowego jest częściowa kompensata utraconego zarobku. Przeniesienie powyższej koncepcji na grunt ubezpieczenia chorobowego rolników wcale nie jest sprawą prostą. Wskazując na wcześniej poruszane

²⁹ W. Jagła, op. cit., s. 40.

³⁰ Por. wyrok SN z 10 października 1998 r., II UKN 367/98, OSNAPiUS 1999, nr 3, poz. 118.

³¹ I. Jędrasik-Jankowska, op. cit., s. 354.

kwestie, należy w tym miejscu odwołać się do istoty rolniczego ubezpieczenia chorobowego. Funkcją tego ubezpieczenia powinna być częściowa kompensata utraconego dochodu, gdyż trudno mówić tu o zarobku, mając na względzie rolnictwo indywidualne w szerokim ujęciu. Nie można także zapomnieć, uwzględniając specyfikę pracy i działalności rolniczej, o potrzebie zapewnienia ciągłości produkcji rolnej, której niezdolny do pracy rolnik często sam nie jest w stanie zapewnić, ani o konieczności poniesienia części „ryzyka chorobowego przez samego ubezpieczonego”.

Rolnicze ubezpieczenie chorobowe powinno zatem pełnić podwójną funkcję: kompensacyjno-wspomagającą. Przyjęcie takiego założenia jest uzasadnione przede wszystkim swoistością pracy w działalności rolniczej oraz funkcją ochronną rolniczych ubezpieczeń społecznych. Ustanowiona obecnie koncepcja ubezpieczenia chorobowego ze świadczeniem w postaci zasiłku chorobowego dla rolników nie zapewnia należytej ochrony ubezpieczonemu. Powyższe twierdzenie podyktowane jest faktem niewłaściwego zaadaptowania w ustawie ubezpieczeniowej koncepcji zasiłku pracowniczego do działalności rolniczej oraz skandalicznie niską jakością uzyskiwanych obecnie świadczeń.

Wymiar świadczenia powinien uwzględniać tu chociażby sytuację, gdy z powodu dłuższej niezdolności do pracy rolnika zachodziłaby potrzeba wynajęcia i opłacenia innej osoby do prac w gospodarstwie. Często można się spotkać ze stanowiskiem, że rozmiar tego świadczenia powinien pozostawać w realnym stosunku do rzeczywistych strat spowodowanych chorobą rolnika, które przy tym zależą od wielu okoliczności³². Zwraca się też uwagę, że zasiłek chorobowy, jako świadczenie wzorowane na systemie zasiłków przewidzianych dla pracowników, nie rozwiązuje wszystkich problemów rolników przejściowo niezdolnych do pracy w gospodarstwie rolnym. W związku z tym proponuje się wprowadzenie – obok lub zamiast pieniężnych zasiłków chorobowych – specjalnych świadczeń rzeczowych (na wzór podobnych świadczeń występujących w niemieckim systemie ubezpieczeniowym), które polegałyby na zapewnieniu pomocy w prowadzeniu gospodarstwa rolnego lub domowego w razie przejściowej niezdolności do pracy rolnika³³.

Mówiąc o kompensacyjno-wspomagającej funkcji ubezpieczenia chorobowego, odnotować należy, że w przeciągu ostatnich kilku lat zasiłek chorobowy był podnoszony nieznacznie – obecnie wynosi 10 zł za każdy

³² H. Pławucka, *Komentarz do ustawy o u. s. r.*, Lex Polonica, wyd. elektroniczne.

³³ B. Wierzbowski, *Ubezpieczenie a inne systemy świadczeniowe w rolnictwie*, w: *XV lat ubezpieczenia społecznego rolników w Polsce*, Warszawa 1993, s. 19-21.

dzień niezdolności do pracy. Biorąc pod uwagę podstawową funkcję zasiłku jako świadczenia dziennego, suma 300 zł w skali miesiąca najpełniej obrazuje jego jakość. Świadczenie w takiej wysokości nie może właściwie spełniać swoich funkcji ubezpieczeniowych. Trzeba tutaj zaznaczyć, że jest to świadczenie pokrywane ze składek rolników – opiera się zatem na zasadzie samofinansowania (w ramach Funduszu Składkowego) i solidaryzmu społecznego. Nie do końca jednak zasiłki chorobowe są rzeczywiście samofinansujące. Obecna ich wypłata nie byłaby w praktyce możliwa bez „przerzucania środków” na realizację świadczeń z ubezpieczenia macierzyńskiego i wypadkowego³⁴.

Niezwykle istotna z punktu widzenia ochrony ubezpieczonego rolnika jest funkcja gwarancyjna ubezpieczenia chorobowego. Wiąże się ona z zasadą realności ochrony ubezpieczeniowej, na którą składają się przede wszystkim gwarancje prawne i ekonomiczne wypłaty świadczenia ubezpieczeniowego. Poszkodowany bowiem powinien móc liczyć na pomoc stosownej instytucji w razie wystąpienia choroby. Instytucją tą jest Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Funkcja gwarancyjna to element ochrony ubezpieczeniowej, to pewność, gwarancja urzeczywistnienia prawa do otrzymania zasiłku chorobowego, prawdziwa rękojmia tego prawa, określona w ustawie ubezpieczeniowej w razie spełniania przewidzianych przez nią warunków.

Funkcja gwarancyjna ubezpieczenia chorobowego winna zapewniać nie tylko ekonomiczne, ale również prawne zabezpieczenie realizacji realności ochrony ubezpieczeniowej. Przejawia się to w postaci zabezpieczenia przed nieuzasadnioną odmową wypłat świadczeń, a także możliwości sądowego dochodzenia swoich racji. Mówiąc o funkcji gwarancyjnej, należy zatem pamiętać o obydwóch grupach gwarancji, a brak którejkolwiek z nich znosi realność świadczonej ochrony ubezpieczeniowej³⁵.

Szczególnością funkcją ubezpieczeń społecznych jest funkcja prewencyjna. Nie można o niej zapomnieć także w odniesieniu do ubezpieczenia chorobowego. Należy pamiętać, że swoistość pracy w rolnictwie polega niejednokrotnie na potrzebie stałego wykonywania czynności o charakterze rolniczym, nie wyłączając niedziel i świąt. Ochrona ubezpieczonego winna skupiać się na zmniejszaniu ryzyka wystąpienia choroby, która może powodować przeszkodę w wykonywaniu pracy. Mając na względzie różnorodność czynności wykonywanych w ramach działalności rolniczej

³⁴ Zob. Informacja statystyczna KRUS za IV kwartał 2010 r., www.krus.gov.pl, s. 21.

³⁵ Podobnie W. Muszalski, *Ubezpieczenie społeczne*, Warszawa 2006, s. 214.

i wysokie związane z tym ryzyko wystąpienia choroby, ograniczanie tego zjawiska z pewnością nie należy do zadań łatwych. Funkcja prewencyjna rolniczych ubezpieczeń społecznych widoczna jest szczególnie w ubezpieczeniu wypadkowym oraz ochronie pracujących przed ryzykiem wystąpienia chorób zawodowych. W odniesieniu do ubezpieczenia chorobowego jest ona traktowana po macoszemu i często przerzucana na ubezpieczenie zdrowotne.

Zadania KRUS w zakresie prewencji określa art. 63 ustawy ubezpieczeniowej. Ustawodawca skonstruował tu obowiązek prowadzenia działalności prewencyjnej tylko w odniesieniu do ubezpieczenia wypadkowego i działań mających na celu zapobieganie rolniczym chorobom zawodowym. Choć konkretyzacja tego obowiązku zawiera odesłanie do zasad ochrony życia i zdrowia w gospodarstwie rolnym, to należy zauważyć, że swoistość pracy w działalności rolniczej oraz duże ryzyko chorobowe sprawiają, iż konieczne jest rozszerzenia działalności prewencyjnej na szeroko rozumianą ochronę zdrowia i życia na wsi. Pewnym nieznaczną odpowiedzią na te potrzeby jest prowadzona od kilku lat działalność KRUS w zakresie ochrony zdrowia i życia dzieci w środowisku wiejskim.

Aby można było mówić o prewencji w rolniczym ubezpieczeniu chorobowym, należy pamiętać o konieczności skonstruowania wzajemnej korelacji pomiędzy prewencją prawną a realnym działaniem. Prewencja realnego działania polega na przedsięwzięciu określonych czynności, których zamierzonym efektem jest realizacja ustanowionych przez ustawodawcę norm prawnych. Obecnie brak regulacji w tym zakresie powoduje, że funkcja prewencyjna w odniesieniu do rolniczego ubezpieczenia chorobowego nie jest realizowana w praktyce.

6. Realizacja ochrony ubezpieczenia chorobowego przejawia się przede wszystkim w przyznaniu i wypłacie świadczeń – zasiłku chorobowego. W przypadku osób prowadzących działalność rolniczą świadczenie to przysługuje ubezpieczonemu, który wskutek choroby jest niezdolny do pracy nieprzerwanie przez co najmniej 30 dni. Jest ono wypłacane za okres czasowej niezdolności do pracy, jednak nie dłużej niż przez 180 dni. Jeżeli po wyczerpaniu okresu zasiłkowego ubezpieczony jest nadal niezdolny do pracy, a w wyniku dalszego leczenia i rehabilitacji rokuje odzyskanie zdolności do pracy, zasiłek chorobowy przedłuża się na okres niezbędny do przywrócenia zdolności do pracy, jednak nie dłużej niż o dalsze

360 dni. Wysokość zasiłku chorobowego za jeden dzień niezdolności do pracy wynosi obecnie 10 zł³⁶. Świadczenie to nie przysługuje za okres: przebywania ubezpieczonego na koszt Kasy w zakładzie opieki zdrowotnej w celu rehabilitacji i po ustaniu ubezpieczenia³⁷. Warto zauważyć, że przyjęta przez ustawodawcę konstrukcja ubezpieczenia chorobowego przerzuca ryzyko pierwszych 30 dni choroby na rolnika. Należy zastanowić się w tym miejscu nad słusznością takiego rozwiązania.

O ile w wypadku pracowników podobna konstrukcja ma swoje uzasadnienie, o tyle w wypadku prowadzonej działalności rolniczej na własny rachunek nie do końca może wydawać się właściwa. Rolnik otrzyma świadczenie dopiero po 30 dniach niezdolności³⁸. Mając na względzie kompensacyjną funkcję ubezpieczeń społecznych i nawet ograniczoną kompensację w przypadku ubezpieczenia chorobowego, trudno jednoznacznie zgodzić się z takim rozwiązaniem.

Za przyjęciem krótszego okresu niezdolności do pracy bez świadczenia przemawia potrzeba przejęcia „ryzyka chorobowego” przez samego ubezpieczonego, nie tylko ze względu na konieczność dbania zainteresowanego o zdrowie (profilaktyka), ale także ze względu na występowanie dużego ryzyka chorobowego w działalności rolniczej. Choć do uzyskania świadczenia, jak to już wyżej zostało podkreślone, miejsce powstania choroby nie ma znaczenia, to należy zauważyć, że swoistość pracy w rolnictwie może przemawiać za rozszerzeniem ochrony ubezpieczeniowej w porównaniu z ochroną chociażby osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą.

Od 2 maja 2004 r., zgodnie z art. 15a ustawy ubezpieczeniowej, od osób objętych ubezpieczeniem wypadkowym, chorobowym i macierzyńskim na wniosek (dobrowolnie) wymaga się spełnienia okresu wyczekiwania, to znaczy nieprzerwanego okresu ubezpieczenia przez co najmniej rok bezpośrednio przed wystąpieniem czasowej niezdolności do pracy uzasadniającej nabycie prawa do zasiłku chorobowego, z wyjątkiem zasiłku chorobowego przysługującego w razie doznanego wypadku przy pracy rolniczej.

³⁶ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 21 maja 2009 r. w sprawie określenia wysokości jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej oraz zasiłku chorobowego, Dz. U. Nr 87, poz. 727. Przed 14 maja 2008 r. zasiłek wynosił 9 zł dziennie.

³⁷ Szerzej: E. Jaworska-Spićak, *Zasady przyznawania i wypłaty przedłużonego zasiłku chorobowego dla rolników*, „Przegląd Ubezpieczeniowy dla Ciebie” 2004, październik, s. 27.

³⁸ Zob. art. 14 ust. 8 ustawy ubezpieczeniowej.

Warto wskazać tutaj na przypadki, kiedy ubezpieczony może utracić prawo do świadczenia. Chodzi tu przede wszystkim o wykonywanie w okresie niezdolności pracy zarobkowej lub wykorzystywanie zwolnienia od pracy w sposób niezgodny z jego celem. Omawiane świadczenie nie przysługuje także jeżeli niezdolność do pracy spowodowana została w wyniku umyślnego przestępstwa lub wykroczenia popełnionego przez ubezpieczonego. Okoliczności te stwierdza się na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. Jeśli niezdolność do pracy spowodowana została nadużyciem alkoholu, ubezpieczony traci prawo do zasiłku chorobowego za okres pierwszych pięciu dni tej niezdolności³⁹.

We wcześniejszych rozważaniach podkreślono problem wysokości rolniczego zasiłku chorobowego. Warto w tym miejscu poświęcić większą uwagę kwestii finansowania świadczeń z ubezpieczenia chorobowego. Świadczenia z tego ubezpieczenia finansowane są z Funduszu Składkowego. Fundusz ten jest tworzony ze składek rolników i jest on funduszem samofinansującym się, niekorzystającym z gwarancji Skarbu Państwa. Największy udział wydatków z Funduszu Składkowego przypada na zasiłki chorobowe (ok. 70%), pozostałe wydatki to zasiłki macierzyńskie (20%) i – w ostatniej kolejności – jednorazowe odszkodowania (10%)⁴⁰.

Obecnie wysokość zasiłku chorobowego w trakcie czasowej niezdolności rolnika do pracy nie kompensuje wystarczająco utraconych dochodów. Nie jest także w stanie zapewnić podtrzymania ciągłości produkcji rolnej. Nie umożliwia zorganizowania pomocy do pracy w gospodarstwie, co w praktyce niejednokrotnie zmusza chorego rolnika, jeżeli jest to fizycznie możliwe, do podjęcia pracy w gospodarstwie i częstokroć wydłuża to okres niezdolności do pracy.

Zarówno w ubezpieczeniu pracowniczym, jak i osób prowadzących działalność gospodarczą wysokość zasiłku chorobowego jest zróżnicowana. W odniesieniu do rolników wysokość świadczeń jest stała, obliczana w oderwaniu od faktycznie uzyskiwanych dochodów. Należy także zauważyć, że wymiar składki na ubezpieczenie chorobowe jest również stały i wynosi obecnie 14 zł miesięcznie⁴¹. Wszyscy ubezpieczeni rolnicy

³⁹ Zob. art. 15 i 16 ustawy z 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz. U. 1999, Nr 60, poz. 636.

⁴⁰ Zob. raporty roczne sporządzane przez KRUS na: www.krus.gov.pl.

⁴¹ Składka wynosi 1/3 wymiaru składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie. Zgodnie z uchwałą Rady Ubezpieczenia Społecznego Rolników z 29 lutego 2012 r. składka ta wynosi 42 zł miesięcznie.

w KRUS płacą więc jednakową składkę na ubezpieczenie chorobowe i otrzymują jednakowo niskie świadczenie.

Warto zatem zastanowić się nad koniecznością zróżnicowania składki chorobowej. Sytuacja polskiego rolnictwa zmieniła się znacznie w porównaniu ze stanem z początku lat 90.⁴² i utrzymywanie poziomu składek na równie niskim poziomie dla wszystkich ubezpieczonych wydaje się dziś niecelowe. Ze wspomnianą kwestią wiążą się jednak rozmaite problemy. Przyjmując kryterium dochodowości w różnicowaniu składek, zmienną będzie tu trudność w obliczeniu średniego dochodu z prowadzonej działalności. Rozważając kryterium wielkości gospodarstwa, nie sposób pominąć kwestii związanych ze zróżnicowaniem produkcji czy klas posiadanych gruntów rolnych. Zatem biorąc pod uwagę problemy w określeniu dochodu rolnika, najbardziej racjonalne wydawałoby się przyjęcie kryterium obszarowego, charakterystycznego dla poboru podatku rolnego⁴³.

Konieczność zwiększenia udziału ubezpieczonych w finansach KRUS jest więc nie tylko nieunikniona, lecz uzasadniona względami wewnątrzgrupowego solidaryzmu społecznego i potrzebą zapewnienia właściwej ochrony ubezpieczenia społecznego⁴⁴. Nie można tu jednak zapomnieć o gospodarstwach małych, często o socjalnym charakterze, które nie byłyby w stanie podolać nadmiernym obciążeniom składkowym.

Rozważając kwestię wysokości uzyskiwanych świadczeń, wydawałoby się, że dwukrotne⁴⁵ podniesienie obecnie wypłacanego świadczenia dziennego i zwolnienie z obowiązku opłacenia składek na ubezpieczenie w okresie niezdolności do pracy pozwoliłoby przy dodatkowym nakładzie ubezpieczonego na sprawniejszą realizację funkcji wspomagającej. Przy pomocy świadczenia chorobowego mógłby on bowiem łatwiej, niż to jest

⁴² Szerzej: W. Dzun, W. Józwiak, *Gospodarstwa rolne po wejściu Polski do UE*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2008, nr 33, s. 8 i n.

⁴³ Wielkość gospodarstwa nie zawsze jednak świadczy o uzyskiwanych dochodach. Warto więc tu rozważyć także kryterium wielkości ekonomicznej (ESU). Zob. D. Puślecki, *Zasiłek chorobowy z ubezpieczenia społecznego rolników*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2011, nr 39, s. 63.

⁴⁴ Zob. B. Wierzbowski, *Zabezpieczenie społeczne rolników wyrazem solidaryzmu społecznego*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie. Materiały i Studia” 2000, nr 4, s. 114.

⁴⁵ Biorąc pod uwagę liczbę wypłacanych aktualnie świadczeń, krytykę budżetowego wsparcia działalności KRUS i konieczność stopniowej reformy rolniczych ubezpieczeń społecznych, zaproponowanie wyższej kwoty zasiłku chorobowego w praktyce nie jest obecnie możliwe.

obecnie, zatrudnić osobę do pracy w gospodarstwie rolnym na czas niezdolności do pracy. Uzyskana kwota zasiłku w skali miesiąca mogłaby także stanowić pewną kompensatę utraconego dochodu w myśl idei częściowej kompensaty poniesionych „szkód”. Realizacja powyższych propozycji nie może jednak zostać przeprowadzona bez dokonania szczegółowego rachunku ekonomicznego, koniecznego do określenia możliwości poniesienia realnych obciążeń Funduszu Składkowego.

W praktyce corocznie wzrasta ilość wypłacanych świadczeń chorobowych i trzeba liczyć się z tym, że podniesienie kwoty zasiłków w wielu sytuacjach może sprzyjać nadużyciom. Proponowanych zmian nie można zatem przeprowadzić bez zwiększenia kontroli przyznawanych i wypłacanych zasiłków ze strony KRUS. Można jednak przypuszczać, że podniesienie składek chorobowych (w szczególności zamożniejszych rolników) doprowadzi do zwiększenia samokontroli społecznej wśród członków środowiska wiejskiego. Warto by było także zaproponować tu pewną współpracę z władzami samorządowymi.

7. Przeprowadzone powyżej rozważania uzasadniają sformułowanie następujących wniosków. Potrzeba zapewnienia ochrony rolnikom prowadzącym działalność rolniczą na wypadek czasowej niezdolności do pracy z powodu choroby nie powinna budzić wątpliwości. Przesądza o tym nie tylko swoistość pracy wykonywanej w działalności rolniczej, ryzyko chorobowe występujące w rolnictwie, lecz przede wszystkim konieczność stałego podtrzymywania produkcji rolnej.

Choć rolnicze ubezpieczenie chorobowe jest instytucją wywodzącą się z ubezpieczenia „pracowniczego”, to jego obecna koncepcja nie znajduje uzasadnienia w działalności rolniczej. Istotą rolniczego ubezpieczenia chorobowego jest – zgodnie z przedmiotem ubezpieczenia chorobowego – ochrona rolnika przed utratą możliwości zdobywania własną pracą środków utrzymania na skutek choroby. Ochrona ta realizowana jest przez wypłatę zasiłku chorobowego. Samofinansujące się świadczenie wypłacane jest z Funduszu Składkowego, nie ma charakteru utraconego wynagrodzenia i pełni w rolnictwie funkcję kompensacyjno-wspomagającą. Tak określona koncepcja ubezpieczenia chorobowego warunkuje przede wszystkim swoistość wykonywanej pracy w działalności rolniczej.

Ubezpieczenie chorobowe w rolnictwie jest ubezpieczeniem obowiązkowym. Pomimo poglądów spotykanych w doktrynie nie należy rezygnować z obowiązku podlegania ubezpieczeniu, analogicznie do osób prowadzących

pozarolniczą działalność gospodarczą. Taki zabieg nie przyczyniłby się do wzmocnienia ochrony ubezpieczeniowej, ale spowodowałby jedynie masowe odstąpienia rolników od ubezpieczenia chorobowego, odpływ środków z Funduszu Składowego i pogorszenie sytuacji podmiotów, które pozostałyby w ubezpieczeniu.

Ubezpieczenie chorobowe rolników, oprócz funkcji ochronnej, powinno realizować także funkcję kompensacyjno-wspomagającą, gwarancyjną i prewencyjną. Bardzo niskie kwoty uzyskiwanych obecnie świadczeń oraz brak prewencji w tej materii powodują, że ochrona ubezpieczonego nie może być właściwie realizowana.

Do należytej realizacji funkcji ubezpieczenia chorobowego konieczne byłoby jego wyraźne oddzielenie od ubezpieczenia wypadkowego i macierzyńskiego oraz przekonstruowanie zasad wypłacania zasiłku chorobowego. Jednakowy wymiar składek na ubezpieczenie chorobowe, macierzyńskie i wypadkowe poza tym, że sprawia, iż ubezpieczenie jest tanie, nie znajduje już dziś uzasadnienia. Mając na względzie przede wszystkim funkcję wspomagającą, warto odnotować, że pozbawienie obecnie rolników wypłaty świadczenia od pierwszego dnia niezdolności nie wymusza tu, analogicznie do pracowników, konieczności poniesienia „ryzyka” wystąpienia choroby przez samego ubezpieczonego.

Istnieje wyraźna potrzeba rekalkulacji opłacanych przez rolników składek na ubezpieczenie chorobowe oraz bezwzględne podniesienie jakości uzyskiwanych świadczeń. Wzrost wysokości zasiłku chorobowego pozwoliłby nie tylko na częściową kompensatę utraconego dochodu, ale także na realne możliwości podtrzymania ciągłości produkcji rolnej. Kwota uzyskiwanego świadczenia nie powinna jednak stwarzać sposobności do nadużyć. Uzasadnia to potrzebę wzmocnienia kontroli ze strony lekarzy i KRUS w tej materii.

Uwzględniając istotę i określone funkcje rolniczego ubezpieczenia chorobowego, należy stwierdzić, że obecnie obowiązująca regulacja nie zapewnia ubezpieczonym wystarczającej ochrony przed czasową utratą zdolności do pracy. Mając na względzie zasadę solidaryzmu społecznego, funkcję ochronną i kompensacyjno-wspomagającą tego ubezpieczenia oraz niską jakość uzyskiwanych świadczeń, należy uznać, że konieczna jest szybka nowelizacja ustawy ubezpieczeniowej. Trzeba bowiem pamiętać, że rolą ubezpieczeń społecznych winno być przede wszystkim zapewnienie należytej ochrony ubezpieczonym.

THE ESSENCE AND FUNCTIONS OF THE SICKNESS INSURANCE OF FARMERS

Summary

The aim of the paper was to determine the essence and function of the farmers' social insurance against sickness, by looking at the insured object, that is the capability of the insured farmer to earn his living by the work of his hands.

When assessing the insurance cover available to individuals involved in an agricultural activity, one should take into account not only the risk of a farmer falling ill, that is the sickness risk, but, first of all, the quality of the benefits paid in the event of sickness.

The paper concludes with a statement that the currently binding regulation in Polish law is not adequate and does not satisfy the needs of those engaged in agricultural activity. Sickness insurance must be treated separately in the Insurance Act, the sickness insurance premiums paid by the farmers must be recalculated, and the amounts of insurance benefits paid to the insured must be increased.

A higher sickness benefit would not only partially compensate an insured farmer for the lost earnings, but would also provide a real opportunity allowing the insured person to maintain the continuity of agricultural production. The sickness insurance should combine the protecting, guaranteeing, compensating-supporting and a preventive function.

LA NATURA E LE FUNZIONI DI ASSICURAZIONE MALATTIE DEGLI AGRICOLTORI

Riassunto

Lo scopo dell'articolo è di determinare la natura e le funzioni dell'assicurazione malattie degli agricoltori. La loro analisi è stata effettuata attraverso il prisma dell'oggetto della copertura dell'assicurazione, ossia della capacità dell'assicurato di garantirsi adeguati mezzi di sussistenza eseguendo il proprio lavoro. Nel valutare la portata della copertura dovuta alle persone che svolgono attività agricola, bisogna tener conto non solo del rischio di malattie presenti in agricoltura, ma soprattutto della questione della qualità delle retribuzioni.

Concludendo, l'autore afferma che la concezione di assicurazione malattie attualmente assunta non trova una giustificazione nell'attività agricola. Vi è una evidente necessità di distinguere l'assicurazione malattie nella legge sulle assicurazioni, di effettuare un nuovo calcolo dei contributi versati dagli agricoltori per l'assicurazione malattie e di aumentare categoricamente l'importo delle retribuzioni corrisposte. L'aumento dell'importo dell'indennità di malattia non solo consentirebbe una parziale compensazione del reddito perso, ma anche una reale possibilità di mantenere la continuità della produzione agricola. La portata della copertura prevista dalle norme della legge sull'assicurazione a favore dell'agricoltore è troppo ridotta. Essa dovrebbe riflettersi nelle funzioni dell'assicurazione malattie: protezione, garanzia, compensazione-sostegno e anche prevenzione.